

Література

1. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком / Бодалев А. А. – М. : МГУ, 1982. – 199 с.
2. Смирнов С. Д. Психология образа : проблема активного психического отражения / Смирнов С. Д. – М. : МГУ, 1985. – 231 с.
3. Horowitz M. Image formation and cognition / Horowitz M. – New York, 1970. – 190 p.

УДК 370.15+372.65

О. Я. Чебикин, Е. В. Дегирменджи

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ

У статті представлено авторську психолого-педагогічну модель інтенсивного навчання іноземної мови студентів, що містить три основних компоненти: емоційно-мотиваційний, комунікативний та когнітивний, які реалізуються в умовах занурення й динамічності.

Ключові слова: емоційно-мотиваційний компонент, комунікативний компонент, когнітивний компонент, занурення, динамічність.

Чебыкин А. Я., Дегирменджи Э. В. Психолого-педагогическая модель интенсивного обучения иностранному языку студентов. В статье представлена авторская психолого-педагогическая модель интенсивного обучения иностранному языку студентов, содержащую три основных компонента: эмоционально-мотивационный, коммуникативный и когнитивный, которые реализуются в условиях погружения и динамичности.

Ключевые слова: эмоционально-мотивационный компонент, коммуникативный компонент, когнитивный компонент, погружение, динамичность.

Chebykin O. Y., Degirmendzhi E. V. A Psychological Pedagogical Model of Intensive Teaching a Foreign Language to Students. A psychological pedagogical model of intensive teaching a foreign language to students including three main components: emotional motivational, communicative and cognitive which are realised in the conditions of immersion and dynamic character of studying is represented in the article.

Key words: emotional and motivational component, communicative component, cognitive component, immersion, dynamic character of studying.

Постановка наукової проблеми. Кардинальні соціально-політичні зміни в державі та суспільстві обумовлюють необхідність ре-

формування вищої освіти. Безумовно, цей процес є складним і тривалим, але задля того, щоб результат такого реформування був позитивним, зміни в системі освіти мають бути виваженими та правильними. Саме тому психолого-педагогічний супровід є необхідною умовою цього процесу.

Унаслідок інтеграції України до загальноєвропейського простору створюються умови для соціальної мобільності студентів, яка ставить на перший план завдання – володіння іноземною мовою. Очевидним стає той факт, що процес навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах конче потребує реформування: інтенсифікації, застосування нових моделей, методів і технологій та ін. Але, як ми зазначали вище, внесення певних змін до системи навчання іноземної мови у вищій школі потребує психолого-педагогічного супроводу цього процесу. Зазначені обставини зумовили актуальність теми дослідження.

Об'єктом дослідження є процес інтенсивного навчання іноземної мови.

Мета – обґрунтувати власну психолого-педагогічну модель інтенсивного навчання іноземної мови студентів.

Завдання полягають у такому:

- проаналізувати й узагальнити дослідження питання інтенсифікації та інтенсивного навчання іноземної мови;
- визначити принципи побудови моделі інтенсивного навчання іноземній мові;
- розробити власну модель інтенсивного навчання іноземної мови, умови та етапи її реалізації.

Виходячи з узагальнення різних досліджень, інтенсифікацію навчання іноземної мови можна розглядати як процес, який забезпечує засвоєння значного обсягу інформації з максимальним ефектом запам'ятовування її з боку тих, хто навчаються, обмежений у часі, шляхом використання психологічних можливостей особистості.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури (З. Кольє, С. Ю. Ніколаєва, Г. К. Лозанов, І. О. Зимня, Я. В. Гольдштейн, Г. А. Китайгородська, І. Ю. Шехтер, В. В. Петрусинський, Л. Ш. Гегечкорі, Ю. К. Бабанський, О. М. Леонтьєв, Б. В. Беляєв та ін.) можна зробити висновок про те, що інтенсифікація включає два аспекти – формальний і змістовний. Перший збігається із загальним тлумаченням цього поняття, а змістовний визначає ті положення, реалізація яких забезпечує інтенсивне навчання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У побудові моделі інтенсивного навчання іноземній мові ми спиралися на позиції комплексного й системного підходу. Теоретико-методологічні підходи, які були покладені в основу розробки цієї моделі, умовно поділені на три групи:

- загальні системні концептуальні уявлення до організації та побудови навчання: концепція розбудови освіти на основі індивідуалізації, гуманізації й демократизації; інтенсифікації навчання (Ю. К. Бабанський, С. У. Гончаренко, Н. О. Данилов); теорії особистісно орієнтованого навчання (Н. Ф. Тализіна, І. С. Якиманська); проблемного навчання (Т. В. Кудрявцев, О. М. Матюшкін, І. Я. Лернер й ін.); програмованого навчання (Н. Ф. Тализіна, В. П. Беспалько), поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперін); навчальної діяльності (В. В. Давидов); емоційно-вольової регуляції навчально-пізнавальної діяльності (О. Я. Чебикін);
- спеціальні системні концепції інтенсивного навчання теорії інтенсивного навчання на рівні сугестопедії (Г. К. Лозанов); методу активізації резервних можливостей особистості (Г. О. Китайгородська); емоційно-сислового методу (І. Ю. Шехтер); сугестокібернетичного інтегрального методу (В. В. Петрусинський); методу занурення (А. С. Плесневич); релаксопедії (І. Є. Шварц, Е. Г. Рейдер, С. С. Лібіх та ін.); ритмопедії (І. С. Бурденюк, В. В. Вахмістров); гіпнопедії (А. М. Свядош, В. П. Зухарь, Л. А. Близниченко);
- опосередковані та фрагментарні теоретико-методологічні технології активізації пізнавальної діяльності: нейро-лінгвістичне програмування (Дж. Гріндер, Р. Бендлер); сюжетно-рольові й ділові ігри (Д. Б. Ельконін, З. І. Манулейко, С. І. Пасов, Я. М. Бельчиков, М. М. Бірштейн та ін.), швидкочитання (О. А. Кузнецов, Л. Н. Хромов, І. З. Посталовський, Т. Б'юзен й ін.) і т. д.

Зважаючи на зазначені теоретико-методологічні підходи, визначено принципи щодо побудови моделі інтенсивного навчання іноземної мови студентів:

- *принцип урахування індивідуально-особистісних особливостей* реалізується завдяки психодіагностичному обстеженню та в умовах підбору ефективних методів взаємодії з учнем; сприяє

гармонійному розвитку особистості в процесі інтенсивного навчання й дає змогу підібрати адекватні методи впливу на кожного учня;

- *принцип технологізації інтенсивного навчання іноземній мові* спирається на загальні теорії навчання та передбачає автоматизацію окремих елементів навчального процесу з використанням таких ефективних засобів, як моделювання та алгоритмізація матеріалу, формалізація й фіксація на фізичному носії сигналів навчальної інформації, використання мультимедійних і технічних засобів навчання й ін.;
- *принцип стимулювання активізації емоційно-комунікативного потенціалу особистості* передбачає вплив на мисленево-афективну сферу та ініціювання вільного продукування іншомовного мовлення, що здійснюється завдяки адекватному використанню методів, умов, прийомів, вправ тощо, спрямованих на управління пізнавальною активністю учнів;
- *принцип занурення від простого до складного в моделюванні дидактичного матеріалу* полягає в презентації дидактичного матеріалу за рахунок використання як загальних, так і системних теорій навчання; у цілому, це дає змогу послідовно та поетапно організувати процес вивчення іноземної мови.

Концептуальну модель інтенсивного навчання іноземної мови, побудовану на основі зазначених принципів, можна представити на рівні 3-х компонентів: емоційно-мотиваційного, когнітивного і комунікативного, які реалізуються в умовах занурення й динамічності (див. рис. 1).

Виходячи з узагальнення різних досліджень (А. С. Плєсневич, А. В. Хуторской, А. О. Остапенко), під зануренням розуміють спеціальну організацію навчального процесу з комбінованим використанням різних стратегій та видів занурення: раптове, поетапне, реверсивне, з використанням традиційних, ритмопедагогічних, сугестивних засобів.

При цьому динамічність характеризують такі ознаки, як швидкість, темп, ритм з урахуванням психічних особливостей та умов організації навчання.

Важливим у цій структурі є комунікативний компонент, який ураховує закони мовленнєвої діяльності й лінгвістичні особливості реального спілкування під час організації навчання.

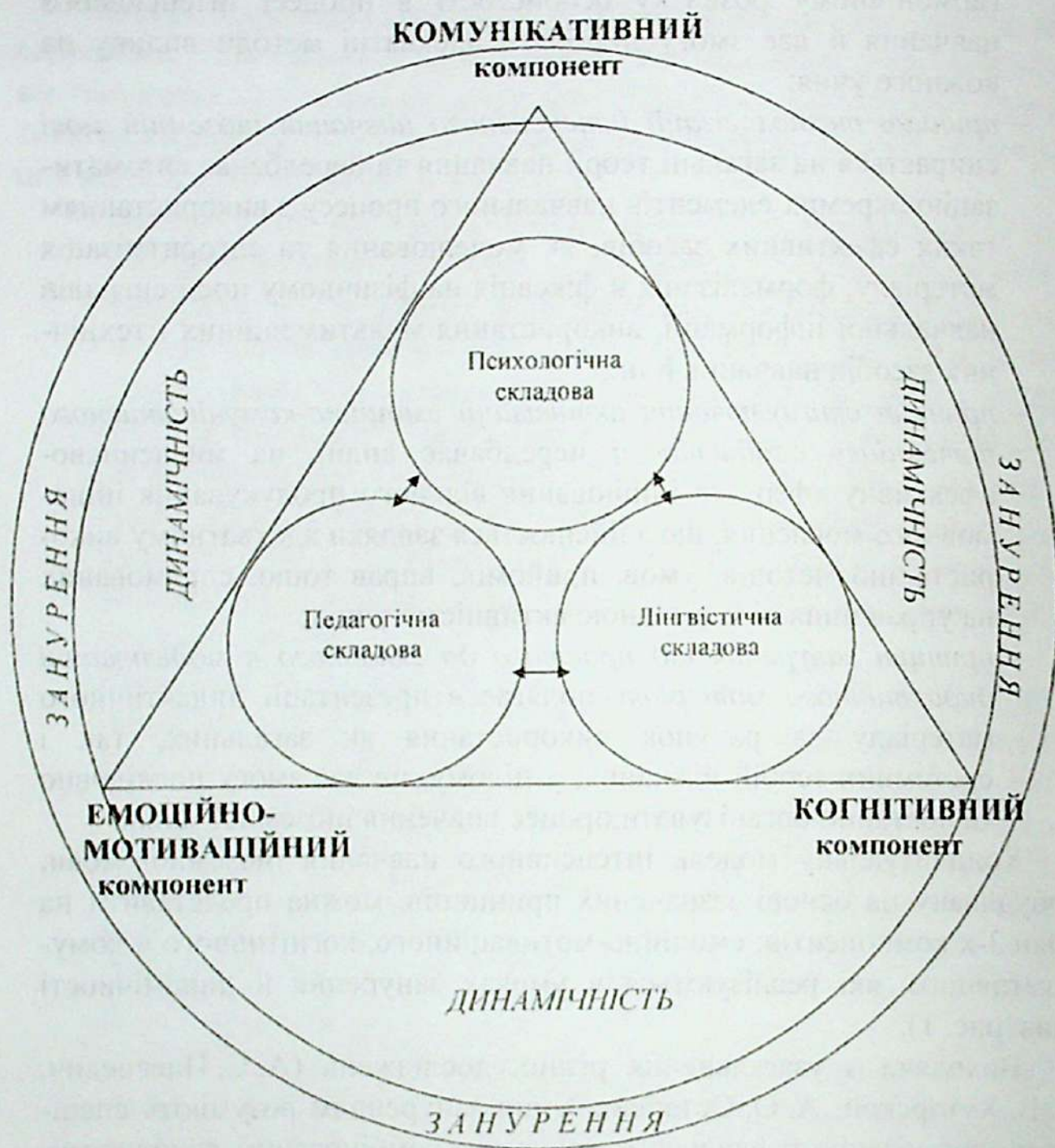

Рис. 1. Концептуальна модель інтенсивного навчання іноземної мови

На відміну від нього, емоційно-мотиваційний компонент створює максимальну мобілізацію позитивної пізнавальної активності.

Що ж стосується когнітивного компонента, то він відображає мисленнєві процеси, що задіяні для розв'язання мовленнєвих завдань.

Під час застосування запропонованої моделі навчання ми виходимо з припущення про те, що воно може бути здійснено за так званою "круговою системою обертів", яка відтворює специфіку кож-

ного компонента окремо та в поєднанні з іншими. Реалізація змістових компонентів відбувається циклічно з певними підйомами й спадами до того моменту, поки не буде досягнуто потрібного результату. Кожна фраза повинна стати відчуттям та дією, усвідомленням і розумінням. Ми спираємося на фактори підсвідомого сприйняття іншомовного мовлення, тому із самого початку все навчання відбувається на іноземній мові. Незважаючи на активне занурення, темп навчання має бути індивідуально-орієнтованим, який забезпечується соціально-рольовою взаємодією, тобто учні самі визначають темп за допомогою викладача.

Ураховуючи специфіку навчання іноземної мови, відзначаємо, що важливими є психологічний, методичний та лінгвістичний складники, які містять набір засобів, прийомів і технік, що забезпечують інтенсивне навчання на рівні зазначених компонентів: емоційно-мотиваційного, комунікативного та когнітивного.

Коротко дамо певні роз'яснення стосовно кожного складника.

Психологічний складник включає:

- урахування особистісних особливостей (здійснюється на основі даних попередньої психодіагностики);
- засоби формування мотивації (переключення, фіксація, зумовлення, зміщення, утворення). Відомо, що інтенсивність навчальної діяльності значною мірою залежить від мотивів учіння тих, хто навчається. Сильний мотив значно впливає на мету діяльності, при цьому відбувається явище “зсунення мотиву на мету”. Мотив ніби підкріплює ціль, дає змогу керуватися нею більш наполегливо. Звідси випливає, що потрібна не будь-яка, а глибока, сильна, змістовно цінна мотивація учіння, стійкі пізнавальні інтереси, обов'язок і відповідальність тих, хто навчається, за успіхи у навчанні [1, 22];
- сугестія передбачає вплив на підсвідому сферу за допомогою різних засобів (словесних, музичних тощо);
- ритмостимуляція становить поліморфну дію на мозок за допомогою ритмічних світових і звукових сигналів низькочастотного спектра (а також музики), що сприймаються через зоровий і слуховий аналізатори. Це сприяє створенню сприятливих умов для довготривалого зберігання навчального матеріалу;
- зняття бар'єрів у комунікації (є необхідною умовою, оскільки за наявності антисугестивних бар'єрів неможливе інтенсивне

- навчання іноземної мови, основною метою якого є опанування усним іншомовним мовленням [3, 10];
- стимулювання комунікативності (схвалення, заохочення, драматизація, емоціогенні ситуації та ін.) здійснюється для налагодження ефективної іншомовної комунікації;
  - психолого-педагогічний тренінг – сучасний та ефективний спосіб навчання, який має на меті вузько практичні цілі, у цьому випадку, – вміння спілкуватися іноземною мовою в межах певної тематики;
  - емоційна регуляція навчальної діяльності включає розроблену О. Я. Чебикіним систему специфічних методів емоційної регуляції;
  - діяльнісний підхід – оскільки діяльність опосередковує всі психічні процеси, то засвоєння інформації краще відбувається в процесі діяльності;
  - груповий ефект – доведено, що робота із розв'язання певних завдань у малих групах значно ефективніша, ніж індивідуальна [3];
  - багатоканальність пред'явлення інформації передбачає різноманіття способів подачі мовної інформації. Основний канал вводу інформації – аудіальний, підкріплений потім візуальним (усне випередження). Широко використовуються паралінгвістичні засоби, що посилюють комунікативну спрямованість мовлення та чинять сугестивний вплив на тих, хто навчається, графічні засоби: плакати, малюнки з надписами на англійській мові, таблиці, які ілюструють граматичні конструкції тощо, а також сучасні мультимедійні засоби (проектори, ЖК-монітори тощо) [3];
  - сюжетно-рольові ігри є прийомами, що стимулюють комунікацію, імпровізацію, рольову поведінку та міжособистісну взаємодію;
  - прийоми НЛП – набір технічних прийомів: моделей та стратегій, що допомагають успішній комунікації, зростанню, зміні особистості й навчанню. Використання прийомів НЛП має на меті встановити гармонійні взаємини між учасниками спілкування й взаємодію таких стосунків, які дають змогу програмувати найсприятливіші для спілкування і взаємодії реакції учасників на мовлення або вчинки кожного з них, забезпечують повне взаєморозуміння, взаємосимпатію, допомагають уникати

або швидко коректувати будь-які суперечності й несприятливі ситуації в спілкуванні [2];

– психологічна оптимізація включає в себе створення сприятливого психологічного клімату, емоційного фону, підкріплення, релаксації, зворотного зв'язку, рефлексії та ін.

Педагогічний складник містить:

– створення проблемних ситуацій (сприяє мобілізації всіх зусиль та можливостей особистості для розв'язання певного завдання);

– індивідуалізація навчання (передбачає визначення індивідуального стилю оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю й стилю діяльності);

– навчання через спілкування – спілкування в цьому випадку може бути використано як канал виховання, пізнання та розвитку;

– системність, послідовність базується на основі правил циклічності й концентричності. Спочатку означається кінцевий продукт (мета), а потім визначаються завдання, які можуть довести до такого результату;

– колективна взаємодія (учні активно спілкуються між собою, розширюють свої знання, удосконалюють навички та вміння, між ними створюються колективні відносини, які слугують умовами й засобом підвищення ефективності навчання);

– логічне та стисле представлення інформації дає змогу згорнуто, компактно і доступно у вигляді схем та таблиць увести складні правила й категорії, сприяє активізації логічного мислення;

– контроль знань, умінь та навичок є необхідною умовою стеження за динамікою та успішністю навчання.

До лінгвістичного складника належать:

– сюжетно-сміслові засоби (приказки, прислів'я, анекдоти, пісні, вірші) надають емоційної забарвленості інформації, впливають на емоційно-афективну сферу особистості [6, 113];

– лексико-стилістичні засоби (полісемія, ідіоми, тропи) надають емоційної забарвленості інформації, впливають на емоційно-афективну сферу особистості [6, 103];

– базовий словник-мінімум розроблений на основі існуючих словників-мінімумів англійської мови та складає 1000 слів (для початкового етапу);

– англійські комп'ютерні програми дають змогу автоматизувати процес уведення іншомовної лексики та можуть виступати як додаткове самостійне тренування;

- авторські вправи, тексти розроблені на основі англомовних підручників і автентичних текстів;
- таблиці для швидкочитання становлять авторські спеціально розроблені таблиці, у яких представлені в спеціальному порядку найбільш розповсюджені буквосполучення, склади та слова іноземної мови. Регулярне застосування цих таблиць дає можливість суттєво підвищити швидкість читання на іноземній мові;
- схематичні таблиці пред'явлення граматичного матеріалу розроблені на основі вивчення підручників англійської мови як наших, так і зарубіжних авторів;
- занурення в мовне середовище передбачає навчання іншомовному усному мовленню в штучно створеному та підтримуваному протягом усього курсу середовищі мови, яка вивчається, середовищі максимально наближеному до реального [5, 142-143];
- інформативна ємність передбачає максимальне насичення змісту матеріалу за зберігання його доступності.

Процесуальні передумови реалізації запропонованої моделі включають три етапи, які представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Процесуальні передумови реалізації запропонованої моделі

1 ЕТАП			
назва	зміст	умови	задіювані психологічні механізми
1	2	3	4
Вступ	тема, цілі, завдання, формування або підтримання мотивації, створення атмосфери довіри та підтримки	звичайні з включенням елементів сугестії	мотиваційне переключення, фіксація, зумовлення, зміщення, утворення; системність подачі матеріалу; чітка постановка цілей, завдань; демонстрування безумовного прийняття членів групи; окреслення правил поведінки учасників; підтримання візуального контакту; задіяність процесів відчуття та сприймання; емоційно-вольова регуляція
2 ЕТАП			
Основна частина			
2.1. Пред'явлення інформації	активний вокабуляр і граматики	наочність, ТЗН, мультимедійні та комп'ютерні засоби	сприймання, когнітивно-афективна сфера, короткочасна пам'ять, підкріплення мотивації

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4
2.2. Активізація	вправи, тексти, пісні, вірші і т. д.	засоби наочності, ТЗН, роздатковий матеріал	закріплення інформації в короткочасній пам'яті, підкріплення мотивації, засвоєння когнітивних схем, емоційно-вольова регуляція
2.3. Повторення	сюжетно-рольові ігри, ситуації, діалоги, проекти, драматизація	засоби наочності, ТЗН, роздатковий матеріал	комунікативна взаємодія, креативність, емпатія, міжособистісні стосунки, механізми пам'яті, розумової діяльності, емоційно-вольова регуляція
3 ЕТАП			
Завершальна частина			
3.1. Підведення підсумків	аналіз роботи, заохочення, стимуляція, домашнє завдання	звичайні, з включенням елементів сугестії	рефлексія, самооцінка, емоційний стан, мотивація
3.2. Релаксація	відпочинок, розслаблення, відновлення сили	відсутність джерел активності, притушене світло, провітрене приміщення	зняття м'язової напруги, керування увагою, врівноваження самопочуття та працездатності

Висновки та перспективи подальших досліджень. Попередні дані апробації запропонованої моделі свідчать про перспективність її використання задля інтенсифікації процесу навчання іноземної мови. Безперечно, ми не виключаємо її удосконалення на майбутнє. Слід також наголосити, що, незважаючи на те, що розробка цієї моделі здійснювалася для початкового рівня оволодіння іноземною мовою, її з успіхом можна застосовувати на будь-якому з етапів навчання.

Література

1. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Бабанский Ю. К. – М. : Знание, 1987. – 78 с.
2. Белянин В. Нейро-лингвистическое программирование и обучение иностранным языкам [Электронный ресурс] / В. Белянин // Моск. психол. журн. – № 1 (02.2004). – Режим доступа : <http://magazine.mospzy.ru/number1/b3.shtml/> 12.03.2010.
3. Китайгородская Г. А. Научно-методическое пособие для преподавателей : Интенсивный курс / Китайгородская Г. А. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 128 с.

4. Лозанов Г. Суггестопедия при обучении иностранным языкам / Г. Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 9–17.
5. Плесневич А. С. Теоретические основы ускоренного курса обучения английскому языку по методике “погружения” / А. С. Плесневич // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – М. : МГПИИЯ им. Г. Тореза, 1977. – Вып. 3. – С. 142–148.
6. Чебыкин А. Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности : науч.-метод. пособие / Чебыкин А. Я. – Одесса : Астропринт, 1999. – 158 с.

УДК 37.015.3:378.4 (477)

Н. Ф. Шевченко

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

У статті досліджуються проблеми фахової підготовки майбутніх психологів. Професійна свідомість розглядається як найважливіша категорія, яка відображає суть процесу професійного становлення й розвитку фахівців. Висвітлено складники процесу підготовки, які сприяють розвитку професійної свідомості майбутніх психологів.

Ключові слова: професійна свідомість, інтегративний складник, діалогічний складник, рефлексивне середовище.

Шевченко Н. Ф. Развитие профессионального сознания как приоритетное задание профессиональной подготовки практических психологов. В статье исследуются проблемы профессиональной подготовки будущих психологов. Профессиональное сознание рассматривается как важнейшая категория, которая отражает суть процесса профессионального становления и развития специалистов. Освещаются составляющие среды обучения, способствующие развитию профессионального сознания будущих психологов.

Ключевые слова: профессиональное сознание, интегративная составляющая, диалогическая составляющая, рефлексивная среда.

Shevchenko N. F. Development of Professional Consciousness as Foreground Task of Professional Education of Practical Psychologists. The article is devoted to the problems of professional training of the future psychologists. Professional consciousness is considered as the most important category, which reflects the essence of process of the professional formation and development of the specialists. The components of the teaching environment that improve the development professional consciousness of future psychologists are lighted on.

Key words: professional consciousness, integrativ component, dialogic component, reflective environment.